

بررسی نقش دفاتر *ICT* روستایی در توسعه‌ی اجتماعی زنان روستایی شهرستان شهرضا

فریبا فرهادی^۱: کارشناسی ارشد توسعه روستایی، دانشگاه عمران و توسعه، همدان، ایران
محمد صادق ابراهیمی: استادیار توسعه روستایی، دانشگاه صنعتی اصفهان، اصفهان، ایران

چکیده

پژوهش پیش‌رو با هدف بررسی نقش دفاتر فناوری اطلاعات و ارتباطات روستایی در توسعه اجتماعی زنان روستایی انجام گرفته است. روش تحقیق حاضر از نوع پیمایشی بوده و اطلاعات لازم از طریق پرسشنامه در سال ۱۳۹۲ جمع‌آوری گردید. جامعه آماری پژوهش شامل ۵۰۱۸ زن روستایی باسواد و بالای ۱۵ سال ساکن در ۱۶ روستای دارای دفاتر *ICT* شهرستان شهرضا می‌باشد؛ که با استفاده از فرمول کوکران، ۱۹۰ زن روستایی به عنوان نمونه‌ی آماری انتخاب و پرسشنامه‌ها به روش نمونه‌گیری طبقه‌ای با انتساب متناسب در بین آنان توزیع گردید. اعتبار صوری پرسشنامه با نظر متخصصین و اعتبار عاملی آن نیز با استفاده از آماره *KMO* برابر با ۰/۷۴ محاسبه گردید. پایایی ابزار تحقیق برای هر یک از مقیاس‌های اصلی پرسشنامه براساس ضریب آلفای کرونباخ از ۰/۷۹ تا ۰/۸۶ تأیید گردید. داده‌های گردآوری شده با نرم‌افزار *SPSS* مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج نشان می‌دهد که بیشترین میزان آگاهی زنان روستایی از «خدمات پایه دفاتر» و بیشترین میزان مراجعه آنان به دفاتر جهت دریافت همین خدمات می‌باشد. تأثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر توسعه‌ی اجتماعی زنان روستایی به ترتیب در افزایش مشارکت و آگاهی زنان روستایی، بهبود کیفیت خدمات ارائه شده در روستا، عدالت اجتماعی زنان روستایی و رضایت از موقعیت و شرایط زندگی می‌باشد. نتایج تحلیل همبستگی نشان داد که بین متغیر وابسته توسعه‌ی اجتماعی زنان روستایی با متغیرهای تحصیلات، تعداد مسافرت زنان روستایی در سال و با استقلال مالی در سطح ۰/۰۵ و با آگاهی از خدمات و میزان استفاده از خدمات در سطح ۰/۰۱ رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. نتایج تحلیل رگرسیونی بیانگر آن است که سه متغیر مهم و تأثیرگذار بر متغیر وابسته توسعه اجتماعی زنان روستایی عبارتند از: درصد استقلال مالی زنان روستایی، آگاهی از خدمات دفاتر *ICT* و میزان مراجعه به دفاتر *ICT* جهت دریافت خدمات.

واژه‌های کلیدی: توسعه اجتماعی، زنان روستایی، دفاتر خدمات *ICT*، شهرستان شهرضا.

^۱ نویسنده مسئول: farhadi_f83@yahoo.com ۰۹۱۳۲۷۵۶۸۸۱

بیان مسأله:

کمک به روستاییان از طریق اولویت‌بندی نیازها، فعال کردن آن‌ها سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها و ارائه خدمات اجتماعی به عنوان فرایندی مؤثر در توسعه پایدار روستایی قلمداد می‌شود، فناوری اطلاعات و ارتباطات به مثابه ابزاری که این فرایند را تسهیل و تسریع می‌کند نقش بسیار مؤثری در توسعه روستایی ایفا می‌کند. به طور مثال این فناوری می‌تواند در پیش‌بینی و دسترسی به قیمت محصولات، آموزش و ارتقای سطح علمی روستاییان تأثیرگذار باشد (آیت و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۵۲). فناوری اطلاعات و ارتباطات به طور کلی به عنوان ابزاری کارآمد برای مقابله با فقر بوده که با افزایش سطح دانش از طریق استراتژی‌های نوآورانه در زمینه‌ی کشاورزی و فراهم نمودن فرصت‌هایی برابر برای همه‌ی مردم به ویژه زنان روستایی، آنان را قادر می‌سازد در جهت بهبود ارائه خدمات اجتماعی و افزایش سطح اطلاعات برای حمایت از امنیت غذایی حرکت نمایند (Bakhshizadeh et al, 2010:255). از کارکردهای مهم ICT می‌توان به افزایش قدرت تصمیم‌گیری روستاییان، گسترش بازارهای محلی و روستایی، توانمندسازی فقرای روستایی، افزایش کیفیت زندگی و امکان کار از راه دور را نام برد (مولایی هشتجین و همکاران، ۱۳۹۱:۱۴۸). از دیگر آثار فناوری اطلاعات و ارتباطات روستایی می‌توان به رشد صنایع دستی روستایی، کاهش فقر و رونق کشاورزی اشاره کرد (صیدی و همکاران، ۱۳۸۹:۶). همچنین می‌توان به افزایش کسب درآمد، توانایی بازپرداخت وام و قدرت پس‌انداز کردن اشاره کرد (فرجی‌سبکبار و همکاران، ۱۳۸۸:۱۶۱). فناوری اطلاعات و ارتباطات می‌تواند به اجتماعات روستایی قدرت ببخشد و به آن‌ها توان اظهار عقیده بدهد که این کار امکان مشارکت فعالانه آن‌ها را در فرایند توسعه فراهم می‌کند. با فناوری‌های جدید، اجتماعات روستایی می‌توانند توانایی بهبود و پیشرفت شرایط زندگی‌شان را بدست آورند و از طریق آموزش و مباحثه با دیگران تشویق شوند تا برای توسعه خودشان تصمیم بگیرند (گل‌محمدی و همکاران، ۱۳۸۶:۱۱۲). به طور مثال در کشور پرو زنان روستایی توانسته‌اند یک‌ها و دسرهای تولیدی خود را از طریق وب سایت الکترونیک عرضه نمایند. در کشور اوگاندا یک CD-ROM برای زنان روستایی تولید نموده‌اند که اطلاعاتی برای آموزش راه‌اندازی کسب و کارهای اقتصادی کوچک توسط زنان روستایی فراهم آورده است (نیک‌نامی، ۱۳۸۲:۱۰۵). زنان روستایی بسیاری از نقش‌های اجتماعی، اقتصادی داخل خانه را به خوبی نقش‌های اجتماعی- اقتصادی خارج از خانه ایفا می‌کنند، اما متأسفانه سهم آن‌ها مشخص نشده است. آنان از برنامه‌های توسعه روستایی محروم مانده‌اند و تنها امور مربوط به مراقبت از بچه و تغذیه و غیره به زنان نسبت داده شده است (منصورآبادی و همکاران، ۱۳۸۵:۱۰۸). از آنجایی که حدود نیمی از جمعیت روستاها را دختران و زنان روستایی تشکیل می‌دهند در نظر گرفتن این قشر در تمامی ابعاد برنامه‌های توسعه ضرورتی انکارناپذیر می‌باشد (نیک‌نامی، ۱۳۸۲:۱۰۴). بر اساس تغییر و تحول صورت گرفته در دیدگاه‌های توسعه، رهیافت‌های مشارکتی و توانمندسازی زنان روستایی به طور ویژه مورد توجه قرار گرفته است. برای دستیابی به این هدف، اکثر دولت‌ها، بکارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات در مناطق روستایی را در دستور کار خود قرار داده‌اند، چرا که مطالعات نشان داده است که این فناوری ابزار قدرتمندی است که می‌تواند نقش مهمی را در توانمندسازی زنان روستایی و آماده‌سازی آنان برای حضور در عرصه‌ی اجتماع ایفا کند. طبق برنامه توسعه کشورمان، برای دستیابی به هدف توسعه روستایی از فناوری اطلاعات و ارتباطات در قالب دفاتر ICT روستایی در روستاهای شهرستان شهرضا نیز مورد استفاده قرار گرفته است. از این‌رو پژوهش حاضر به بررسی نقش دفاتر ICT روستایی در توسعه اجتماعی زنان روستایی شهرستان شهرضا می‌پردازد. در این راستا، ضمن بررسی آگاهی و استفاده‌ی زنان روستایی از خدمات دفاتر ICT و نیز مطالعه‌ی اثرات اینگونه دفاتر روستایی در توسعه اجتماعی زنان روستایی شهرستان شهرضا، تلاش است به پرسش‌های اصلی مطرح شده در زیر پاسخ داده شود.

۱- بیشترین آگاهی زنان روستایی از کدام خدمات دفاتر ICT است؟

۲- بیشترین مراجعه زنان روستایی جهت دریافت کدام یک از خدمات دفاتر ICT است؟

۳- تأثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات در افزایش آگاهی و مشارکت اجتماعی زنان روستایی در کدام گویه بیشتر بوده است؟

۴- تأثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات در کدام بعد بهبود کیفیت خدمات روستایی در کدام گویه بیشتر بوده است؟

۵- تأثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات در بعد بهبود رضایت از موقعیت در کدام گویه بیشتر بوده است؟

۶- فناوری اطلاعات و ارتباطات بیشتر از طریق کدام گویه، در برقرای عدالت اجتماعی مؤثر بوده است؟

۷- متغیر وابسته (توسعه اجتماعی) با کدام یک از متغیرهای مستقل ارتباط معنی‌داری دارد؟

۸- مهم‌ترین و مؤثرترین متغیر تأثیرگذار بر توسعه اجتماعی زنان روستایی کدام هستند؟

برای پاسخ به سؤالات اول تا ششم میانگین و ضریب تغییرات گویه‌ها مورد بررسی قرار داده شد، برای پاسخ به سؤال هفتم از ضریب همبستگی پیرسون و اسپیرمن استفاده شده است و برای پاسخ به سؤال آخر، با توجه به نوع متغیرها و شاخص‌های تعیین شده، از آزمون رگرسیون چند گانه گام به گام استفاده شده است.

پیشینه‌ی تحقیق:

توسعه اجتماعی را می‌توان یکی از ابعاد اصلی توسعه و بیانگر کیفیت سیستم اجتماعی در راستای دستیابی به عدالت اجتماعی، ایجاد یکپارچگی، انسجام اجتماعی، افزایش کیفیت زندگی و ارتقاء کیفیت انسان‌ها دانست (کلانتری، ۱۳۷۷: ۲۱۱). توسعه اجتماعی با مؤلفه‌هایی همچون بهبود کیفیت زندگی، تحقق برابری و عدالت اجتماعی، نیل به یکپارچگی اجتماعی، مشارکت اجتماعی در قالب بسط انجمن‌ها، نهادهای مدنی، تقویت، قابلیت و ظرفیت نظام اجتماعی، پاسخ‌گویی به ضرورت‌های حاصل در دگرگونی‌های مختلف و ارتقاء توانمندی‌های انسانی ارتباط دارد (بابایی فرد، ۱۳۸۹: ۱۰). توسعه اجتماعی همان فرصت‌هایی است که به واسطه‌ی آن می‌توان به رفع نیازهای خود پرداخته و بر جنبه‌های گوناگون زندگی خویش مانند آموزش، مهارت‌ها و قابلیت بهبود وضعیت بهداشت و سلامتی، رفاه و آسایش، امنیت، آزادی و مشارکت در جامعه مدنی تأثیرگذار باشد (پیران‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۲: ۲). در این راستا نتایج پژوهش *Rahman et al (2013)* با عنوان «تأثیر ICT در شرایط اقتصادی- اجتماعی روستاییان بنگلادش»، نشان دادند، عواملی مانند امنیت اجتماعی، اقتصاد روستایی، ایجاد امکانات بهداشتی، توانمندسازی زنان متأثر از فناوری اطلاعات و ارتباطات در بنگلادش است. همچنین نتایج پژوهش *Ebo et al (2012)* با عنوان «فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) و توسعه‌ی روستایی نیجریه»، نشان دادند که فناوری اطلاعات و ارتباطات، مشارکت بیشتر روستاییان در امور روستا را با هدف توسعه روستایی به همراه داشته است. مرشدی و همکاران (۱۳۹۲) در پژوهشی با عنوان «نقش فناوری اطلاعات و ارتباطات در توانمندسازی زنان روستایی شهرستان مرودشت»، بیان می‌نمایند که فناوری اطلاعات و ارتباطات نقش زیادی در توانمندسازی زنان روستایی دارد. نتایج تحلیل رگرسیون در این تحقیق نشان داد که دو متغیر بهداشت و تنظیم خانواده و بهبود خوداتکایی زنان روستایی مهم‌ترین متغیرهای قابلیت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات بودند که حدود ۱۶٪ از تغییرات توانمندسازی زنان روستایی را تبیین کردند. نتایج پژوهش برقی و همکاران (۱۳۹۲) با عنوان اثرات اجتماعی، اقتصادی و کالبدی فناوری اطلاعات و ارتباطات در نواحی روستایی شهرستان دهاقان نشان داد، دفاتر ICT در بعد اجتماعی بر مشارکت بیشتر روستاییان، افزایش سطح بهداشت و رفاه و کاهش مهاجرت، در بعد اقتصادی بر اشتغال‌زایی در نواحی روستایی و در بعد کالبدی بر شیوه‌ی معیشت روستاییان تأثیر داشته است.

صیاد بیدهندی و همکاران (۱۳۹۱) در پژوهشی با عنوان «بررسی قابلیت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات در توانمندسازی زنان روستایی لاهیجان» بیان می‌نمایند که شاخص‌های رفاهی، آگاهی و دسترسی به خدمات به ترتیب ۵۱٪، ۲۶٪، ۲۱٪ از واریانس توانمندی خالص ایجاد شده برای زنان روستایی لاهیجان را تبیین می‌کنند. پوررمضان و همکاران (۱۳۹۱) در پژوهشی با عنوان «نقش دفاتر ICT در توسعه اقتصادی روستاهای شهرستان لاهیجان» به این نتیجه رسیدند که دفاتر ICT بر نقاط روستایی شهرستان لاهیجان تأثیر چشمگیری داشته و موجب بالارفتن سطح آگاهی روستاییان، ایجاد مشاغل جدید و همچنین موجب آشنایی روستاییان با مراکز خرید و فروش شده که این امر موجب بهتر شدن وضعیت اقتصادی روستاییان گردیده است. خواجه‌شکوهی و همکاران (۱۳۹۱) در پژوهشی با ارزیابی نقش فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) بر کیفیت زندگی روستاییان روستای قرن‌آباد بیان می‌نمایند که کیفیت زندگی در هر سه بعد اقتصادی، اجتماعی و دسترسی به خدمات و زیرساخت‌های روستایی تا حد بسیار زیاد تحت تأثیر مرکز فناوری اطلاعات و ارتباطات بوده است. خانی و همکاران (۱۳۹۱) در پژوهشی با ارائه الگوی توانمندسازی زنان روستایی استفاده‌کننده از ICT در لاهیجان نشان داد که ICT بر رفاه، ارتقاء آگاهی و مشارکت بیشتر زنان روستایی مؤثر بوده است. حدادنیا و فانی (۱۳۹۱) با بررسی دیدگاه زنان روستایی در مورد تأثیر

استفاده از ICT بر فعالیت‌های اجتماعی و اقتصادی در شیراز بیان می‌نمایند که استفاده از این فناوری در افزایش اطلاعات و آگاهی، تقویت روحیه مشارکت و افزایش مهارت‌های مورد نیاز زنان روستایی در حد زیاد اثرگذار بوده است.

روش تحقیق:

این پژوهش به لحاظ هدف کاربردی و روش بررسی آن توصیفی-تحلیلی می‌باشد. تحقیق به لحاظ گردآوری اطلاعات از نوع تحقیقات پیمایشی بوده که به صورت مقطعی اطلاعات لازم از طریق ابزار پرسش‌نامه در سال ۱۳۹۲ جمع‌آوری گردید. به منظور جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز تحقیق، از مطالعات اسنادی و کتابخانه‌ای و مطالعات میدانی با ابزار پرسش‌نامه، مصاحبه و مشاهده استفاده شده است. جامعه آماری این مطالعه شامل ۵۰۱۸ زن باسواد و بالای ۱۵ سال، در ۱۶ روستای دارای دفاتر ICT است که با استفاده از فرمول کوکران با درصد خطای (۰/۰۷)، ۱۹۰ زن روستایی به عنوان نمونه انتخاب شده‌اند. نمونه‌ی پژوهش با استفاده از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای برای هر روستا مشخص شد و پرسشنامه‌ها به روش نمونه‌گیری انتساب طبقه‌ای بصورت تصادفی در بین زنان روستایی در روستاهای دارای دفاتر ICT توزیع گردید. (جدول شماره ۱).

جدول ۱- توزیع نمونه‌های تحقیق به روش طبقه‌ای

روستا	تعداد زنان روستایی	نمونه	روستا	تعداد زنان روستایی	نمونه
اسفرجان	۸۴۶	۳۲	ولندان	۷۸	۳
امین آباد	۳۷۴	۱۴	بوان	۵۲	۲
هونجان	۸۰۳	۳۰	سولار	۱۲۰	۵
امامزاده	۱۷۱	۶	قوام	۵۸	۲
اسفه	۷۵	۳	قصرچم	۵۶۹	۲۲
جرم افشار	۵۳۳	۲۰	مقصود بیک	۳۹	۲
زیارتگاه	۱۱۰	۴	وشاره	۱۴۲	۵
کهرویه	۶۳۶	۲۴	مهیار	۴۱۲	۱۶

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۲.

ابزار تحقیق پرسش‌نامه‌ای بود که در چهار بخش شامل مشخصات فردی و عمومی پاسخ‌دهندگان، آگاهی زنان روستایی از خدمات قابل ارائه در دفاتر ICT روستایی، میزان استفاده زنان روستایی از خدمات دفاتر و بررسی تأثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر توسعه اجتماعی در چهار بعد (آگاهی و مشارکت اجتماعی، کیفیت زندگی، رضایت از موقعیت و عدالت اجتماعی) بوده است که در قالب طیف لیکرت (خیلی کم، کم، متوسط، زیاد، خیلی زیاد) طراحی شده است. (جدول شماره ۲).

جدول ۲- شاخص‌های مورد استفاده جهت بررسی نقش دفاتر ICT روستایی در توسعه اجتماعی زنان روستایی

شاخص	زیر شاخص	متغیر
توسعه اجتماعی	مشارکت و آگاهی اجتماعی	آگاهی از تنظیم خانواده، شرکت در انجمن، آگاهی از حقوق زن، مشارکت در تعاونی، مشارکت در فعالیت کشاورزی، مشارکت در فعالیت صنایع دستی، آگاهی از آموزش کارآفرینی، آگاهی جهت پیشگیری از بیماری، آگاهی از آموزش ترویجی
	کیفیت خدمات	دسترسی به خدمات اینترنتی، اوقات فراغت، فرصت ادامه تحصیل، دسترسی به خانه بهداشت، دسترسی به پزشک عمومی، دسترسی به آب آشامیدنی سالم
	رضایت از موقعیت	مدیریت بر خانواده، استقلال جهت اشتغال، قدرت تصمیم‌گیری، نقش و منزلت زن
	عدالت اجتماعی	شرایط یکسان جهت ادامه تحصیل، خدمات آموزشی، خدمات بهداشتی، فرصت شغلی برابر
خدمات دفاتر ICT روستایی	خدمات پایه	خدمات پستی، پست بانک، اینترنت و خدمات ارتباطی
	خدمات اجتماعی	برگزاری انتخابات، جلسات شورا، نشست‌های مجازی
	خدمات اقتصادی	معرفی تولیدات و صنایع دستی به بازار ملی، کاربایی و کار از راه دور و تجارت الکترونیکی
	خدمات آموزشی	آموزش رایانه و اینترنت، آموزش افراد کم سواد و آموزش دانشگاهی بصورت مجازی
خدمات اطلاع رسانی	آگاهی حقوقی و قضایی، فرصت‌های شغلی، اطلاع رسانی جهت پیشگیری از بیماری	

منبع: یافته‌های کتابخانه‌ای تحقیق، ۱۳۹۲.

روایی صوری پرسشنامه با بهره‌گیری از نظرات متخصصان تأیید و به منظور تأیید روایی عاملی از مقدار آماره *KMO* و آزمون بارتلت استفاده شد. (جدول شماره ۳). همچنین به منظور تعیین پایایی آن از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد که میزان آلفای هر قسمت به صورت جداگانه در جدول شماره ۴ آورده شده است. پردازش و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار *SPSS* صورت گرفت که برای تحلیل یافته‌ها، از آمار توصیفی و استنباطی استفاده شد. در بخش آمار توصیفی از فراوانی، درصد، میانگین و انحراف معیار و در بخش آمار استنباطی نیز از ضریب همبستگی پیرسون، ضریب همبستگی اسپیرمن و تحلیل رگرسیون استفاده گردید.

جدول ۳- روایی عاملی ابزار تحقیق (شاخص‌های مورد سنجش)

آزمون بارتلت از کرویت		<i>KMO</i> ۰/۷۴۰
ضریب آزمون بارتلت	سطح معناداری	
۳۳۱۰/۷۲۴	۰/۰۰۰	

جدول ۴- مقدار آلفای کرونباخ به تفکیک هر شاخص

مقدار آلفای کرونباخ	تعداد گویه	سازه‌ها
۰/۸۴۱	۱۴	آگاهی از خدمات دفاتر <i>ICT</i>
۰/۷۹۹	۱۴	استفاده از خدمات دفاتر <i>ICT</i>
۰/۸۶۴	۱۰	شاخص آگاهی و مشارکت اجتماعی
۰/۷۹۰	۶	شاخص کیفیت خدمات
۰/۸۳۱	۴	شاخص رضایت از موقعیت
۰/۸۰۲	۴	شاخص عدالت اجتماعی

منبع: یافته‌های تحلیلی تحقیق، ۱۳۹۲.

شناخت محدوده مورد مطالعه:

شهرضا یکی از شهرستان‌های استان اصفهان که در فاصله ۸۰ کیلومتری اصفهان قرار گرفته و دارای یک بخش، دو شهر، چهار دهستان و ۲۸ روستای دارای سکنه می‌باشد. جمعیت شهرستان شهرضا در سال ۱۳۹۰ نزدیک به ۱۴۹۵۵۵ نفر گزارش شده که از این جمعیت حدود ۱۹۴۵۰ نفر در مناطق روستایی سکونت دارند. از ۲۸ روستای این شهرستان ۱۶ روستا دارای دفاتر *ICT* روستایی هستند که دارای ۵۰۱۸ نفر زن روستایی باسواد و بالای ۱۵ سال است که این تعداد، جامعه آماری تحقیق حاضر را تشکیل داده است.

بحث و یافته‌های تحقیق:

یافته‌های توصیفی پژوهش نشان می‌دهد که به لحاظ مشخصات فردی، زنان روستایی مورد مطالعه در محدوده سنی ۱۵ تا ۵۱ سال قرار دارند که میانگین سن آنان ۳۵ سال و بیشترین فراوانی مربوط به بازه سنی ۳۱ تا ۳۹ سال می‌باشد. اکثریت این افراد (۸۴/۲۱ درصد) متأهل می‌باشند. میزان تحصیلات ۸۲ نفر (۴۳/۱۵ درصد) از زنان روستایی راهنمایی بوده و اکثریت این افراد (۹۶/۳۱) فاقد مالکیت بر خانه بودند. (۲۰/۵۲ درصد) زنان روستایی شاغل و ۷۹/۴۸ درصد از این افراد با معضل بیکاری درگیر بودند. میانگین درصد استقلال مالی آنان ۴۴/۱۴ درصد بوده است. میانگین تعداد مسافرت زنان روستایی به خارج از روستا ۵ سفر در سال و میانگین مسافرت آنان به خارج از استان ۱ سفر در سال بوده است. (جدول شماره ۵).

جدول ۵- ویژگی‌های توصیفی متغیرهای مستقل زنان روستایی

متغیر	میانگین	انحراف معیار
سن زنان روستایی	۳۵	۶/۸۲
تعداد فرزندان زنان روستایی	۳	۱/۵۷
درصد استقلال مالی زنان روستایی	۴۴/۱۴	۲۰/۴۶
تعداد سفر به خارج از روستا	۵	۳
تعداد سفر به خارج از استان	۱	۱/۵۸

منبع: یافته‌های تحلیلی تحقیق، ۱۳۹۲.

آگاهی زنان روستایی از خدمات دفاتر ICT:

نتایج جدول شماره ۶ بیانگر این است که بیشترین میزان آگاهی زنان روستایی به ترتیب، آگاهی از خدمات پایه و خدمات اجتماعی بوده است. به نظر می‌رسد این نتیجه به این دلیل باشد که بیشتر کارکرد دفاتر ICT روستایی، خدمات پایه است و این دفاتر کمتر خدمات دیگر مانند خدمات اقتصادی، اطلاع‌رسانی و آموزشی را ارائه می‌کند. از این رو آگاهی زنان روستایی از سایر خدمات کمتر است. بنابراین زنان روستایی بیشتر از خدمات پایه شناخت داشته‌اند. بنابراین تفاوت قابل توجهی از نظر ضریب تغییرات بین خدمات مختلف وجود ندارد و وضعیت آگاهی زنان روستایی از این خدمات با اختلاف جزئی اولویت‌بندی شده است.

جدول ۶- اولویت‌بندی آگاهی زنان روستایی از خدمات دفاتر ICT

اولویت	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین	خدمات دفاتر ICT
۱	۰/۱۱۸	۱/۲۲	۱۰/۲۸	خدمات پایه
۲	۰/۱۲۳	۱/۰۶	۸/۶۰	خدمات اجتماعی
۳	۰/۱۳۰	۱/۱۴	۸/۷۳	خدمات آموزشی
۴	۰/۱۳۳	۱/۳۱	۹/۸۲	خدمات اقتصادی
۵	۰/۱۹۷	۱/۱۸	۵/۹۸	خدمات اطلاع‌رسانی

منبع: یافته‌های تحلیلی تحقیق، ۱۳۹۲.

مراجعه زنان روستایی به دفاتر ICT جهت دریافت خدمات:

نتایج جدول شماره ۷ بیانگر این است که بیشترین مراجعه‌ی زنان روستایی جهت دریافت خدمات پایه و خدمات آموزشی بوده است. دلیل استفاده بیشتر پاسخگویان از خدمات پایه را می‌توان به عمومی بودن این خدمات و نیاز کمتر آن به آگاهی و دانش برای استفاده نسبت داد. همچنین با توجه به گسترش امکانات زیرساختی مانند آب، برق، تلفن، تلفن همراه و گاز در این مناطق روستایی، طبیعتاً همه‌ی خانوارهای روستایی در طول ماه قبض‌هایی برای پرداخت کردن دارند که به نظر می‌رسد ساده‌ترین راه، استفاده از مراکز ICT روستایی است.

جدول ۷- اولویت‌بندی مراجعه زنان روستایی به دفاتر ICT جهت دریافت خدمات

اولویت	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین	خدمات دفاتر ICT
۱	۰/۱۱۲	۱/۱۴	۱۰/۱۶	خدمات پایه
۲	۰/۱۳۴	۱/۲۴	۹/۲۳	خدمات آموزشی
۳	۰/۱۴۳	۱/۰۲	۷/۱۰	خدمات اجتماعی
۴	۰/۱۶۲	۱	۶/۱۴	خدمات اطلاع‌رسانی
۵	۰/۲۵۵	۱/۲۰	۴/۶۹	خدمات اقتصادی

منبع: یافته‌های تحلیلی تحقیق، ۱۳۹۲.

تأثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر افزایش آگاهی و مشارکت اجتماعی زنان روستایی:

تأثیر و نقش فناوری اطلاعات و ارتباطات بر توسعه اجتماعی زنان روستایی، در ۴ بعد (آگاهی و مشارکت اجتماعی، کیفیت زندگی، رضایت از موقعیت و عدالت اجتماعی) مورد بررسی قرار گرفت. نتایج نشان می‌دهد که بیشترین اثر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر افزایش آگاهی از حقوق خانواده، آموزش تنظیم خانواده، مشارکت بیشتر زنان روستایی در انجمن و شورا بوده است. آگاهی و آموزش زنان روستایی از طریق فناوری اطلاعات و ارتباطات، منجر به مشارکت بیشتر آنان در تصمیم‌گیری‌های خانوادگی می‌شود و آموزش از طریق این فناوری، زنان روستایی را قادر می‌سازد تا از حقوق خود، به عنوان یک فرد یا شهروند جامعه‌ی روستایی آگاهی یابند. (جدول شماره ۸).

جدول ۸- اولویت‌بندی تأثیر ICT بر آگاهی و مشارکت اجتماعی زنان روستایی

اولویت	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین	میزان تأثیر ICT بر آگاهی و مشارکت
۱	۰/۱۵۸	۰/۵۶۶	۳/۵۷	آگاهی از حقوق خانواده
۲	۰/۱۸۱	۰/۶۳۲	۳/۴۸	آگاهی از تنظیم خانواده
۳	۰/۱۸۹	۰/۵۸۲	۳/۰۷	شرکت در انجمن
۴	۰/۱۹۴	۰/۶۴۲	۳/۳۰	آگاهی از حقوق زن
۵	۰/۲۱۹	۰/۷۱۴	۳/۲۶	مشارکت در تعاونی
۶	۰/۲۴۶	۰/۶۸۲	۲/۷۷	مشارکت در فعالیت کشاورزی
۷	۰/۲۶۷	۰/۸۰۳	۳	مشارکت در فعالیت صنایع دستی
۸	۰/۲۷۶	۰/۹۳۲	۳/۳۷	آگاهی از آموزش کارآفرینی
۹	۰/۲۹۳	۰/۹۲۹	۳/۱۷	آگاهی جهت پیشگیری از بیماری
۱۰	۰/۳۱۲	۱/۰۲	۳/۲۶	آگاهی از آموزش ترویجی

منبع: یافته‌های تحلیلی تحقیق، ۱۳۹۲.

تأثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر رضایت زنان روستایی از موقعیت خود:

نتایج جدول شماره ۹ نشان می‌دهد که بیشترین اثر فناوری اطلاعات و ارتباطات در بعد رضایت از موقعیت خود، به ترتیب در مدیریت و نظارت بیشتر زنان روستایی بر خانواده و استقلال آنان جهت اشتغال بوده است. زنان روستایی از طریق اطلاع‌رسانی توسط فناوری اطلاعات و ارتباطات از حقوق خود در خانواده و جامعه‌ی روستایی آگاهی پیدا می‌کنند و به دنبال آن انگیزه‌ی مشارکت در انجمن‌ها و شوراهای روستا در آنان ایجاد می‌شود و نهایتاً قدرت مدیریت بر خانواده را پیدا می‌کنند. گویه نقش و منزلت زن در اجتماع و خانواده، آخرین اولویت را به خود اختصاص داده است. این یافته حاکی از آن است که ICT کمترین تأثیر را به لحاظ رضایت زنان از موقعیت خود، در بهبود نقش و منزلت زنان روستایی داشته است و این مسئله شاید به این دلیل باشد که ابزار ICT مورد استفاده زنان روستایی، کمتر در این زمینه در کار کرده است یا اگر هم خوب کار شده باشد زنان از آن آگاهی نداشته‌اند.

جدول ۹- اولویت‌بندی تأثیر ICT بر رضایت از موقعیت خود (زنان روستایی)

اولویت	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین	متغیرها
۱	۰/۱۴۳	۰/۵۰۱	۳/۴۹	مدیریت بر خانواده
۲	۰/۲۰۶	۰/۸۰۰	۳/۸۷	استقلال جهت اشتغال
۳	۰/۲۴۸	۰/۷۳۷	۲/۹۶	قدرت تصمیم‌گیری
۴	۰/۲۵۹	۰/۸۹۳	۳/۴۴	نقش و منزلت زن

منبع: یافته‌های تحلیلی تحقیق، ۱۳۹۲.

تأثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر بهبود کیفیت خدمات ارائه شده در روستا:

یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که بیشترین میزان تأثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر بعد کیفیت خدمات، به ترتیب، در دسترسی به خدمات اینترنتی و گذراندن اوقات فراغت بوده است. این بدان معناست که با دسترسی بیشتر به خدماتی که قابل ارائه از طریق اینترنت هستند و مفیدتر شدن اوقات فراغت زنان تحت تأثیر خدمات ICT، کیفیت زندگی آنان تا حدودی افزایش یافته است. (جدول شماره ۱۰).

جدول ۱۰- اولویت‌بندی تأثیر ICT بر بهبود کیفیت خدمات ارائه شده در روستا

اولویت	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین	کیفیت خدمات
۱	۰/۱۵۳	۰/۵۲۹	۳/۴۴	دسترسی به خدمات اینترنتی
۲	۰/۱۶۹	۰/۶۰۸	۳/۵۹	اوقات فراغت
۳	۰/۱۷۰	۰/۵۸۳	۳/۴۲	فرصت ادامه تحصیل
۴	۰/۱۸۴	۰/۵۹۷	۳/۲۳	دسترسی به خانه بهداشت
۵	۰/۱۹۷	۰/۷۳۵	۳/۷۲	پزشک عمومی
۶	۰/۱۹۸	۰/۵۰۱	۲/۵۳	دسترسی به آب آشامیدنی سالم

منبع: یافته‌های تحلیلی تحقیق، ۱۳۹۲.

تأثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر بعد عدالت اجتماعی زنان روستایی:

آنگونه که نتایج جدول شماره ۱۱ نشان می‌دهد بیشترین اثر فناوری اطلاعات و ارتباطات در برقراری عدالت اجتماعی در فراهم کردن شرایط یکسان برای ادامه تحصیل و دسترسی یکسان به خدمات آموزشی بوده است. فرصت شغلی برابر، در این جدول پایین‌ترین اولویت را به خود اختصاص داده است که نشان می‌دهد این مسئله بیشتر تحت تأثیر ساز و کارهای دیگری مانند سیاست‌های دولت‌ها قرار دارد و فناوری اطلاعات و ارتباطات به عنوان یک ابزار، به خودی خود کم‌ترین می‌تواند در ایجاد فرصت‌های شغلی برابر و در مواردی از این قبیل تأثیرگذار باشد.

جدول ۱۱- تأثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات در برقراری عدالت اجتماعی

اولویت	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین	عدالت اجتماعی
۱	۰/۲۱۱	۰/۵۷۴	۲/۷۲	شرایط یکسان برای ادامه تحصیل
۲	۰/۲۱۳	۰/۶۳۳	۲/۹۶	خدمات آموزشی
۳	۰/۲۵۳	۰/۶۸۷	۲/۷۱	خدمات بهداشتی- درمانی
۴	۰/۲۵۹	۰/۶۴۰	۲/۴۷	فرصت شغلی برابر

منبع: یافته‌های تحلیلی تحقیق، ۱۳۹۲.

تأثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر چهار بعد شاخص توسعه اجتماعی زنان روستایی:

آنگونه که یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد بیشترین تأثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر توسعه اجتماعی زنان روستایی به ترتیب در ابعاد افزایش آگاهی و مشارکت اجتماعی زنان روستایی، بهبود کیفیت خدمات آنان، عدالت اجتماعی، و رضایت از موقعیت و شرایط زندگی زنان روستایی می‌باشد. بنابراین ICT بیشترین تأثیر بر توسعه اجتماعی را از طریق بعد آگاهی و مشارکت اجتماعی زنان روستایی اعمال می‌کند. همانطور که در جدول شماره ۱۲ نیز مشاهده می‌شود، میانگین این شاخص نسبت به سایر شاخص‌های توسعه اجتماعی به طور مشخصی بالاتر است، هر چند از پراکندگی نسبتاً بالایی در بین پاسخگویان برخوردار است.

جدول ۱۲- تأثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر چهار بعد توسعه اجتماعی

اولویت	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین	شاخص توسعه اجتماعی
۱	۰/۰۶۵	۲/۳۴	۳۵/۶۸	آگاهی و مشارکت اجتماعی
۲	۰/۰۹۰	۱/۸۰	۱۹/۹۳	کیفیت خدمات
۳	۰/۱۱۶	۱/۵۵	۱۳/۳۱	عدالت اجتماعی
۴	۰/۱۲۷	۱/۷۶	۱۳/۷۶	رضایت از موقعیت

منبع: یافته‌های تحلیلی تحقیق، ۱۳۹۲.

ارتباط شاخص توسعه اجتماعی با سایر متغیرها:

برای بررسی رابطه شاخص توسعه اجتماعی زنان روستایی با تحصیلات آن‌ها از ضریب همبستگی اسپیرمن استفاده شده است که نتایج جدول شماره ۱۳ بیانگر این است که در سطح ۹۵٪ توسعه اجتماعی با تحصیلات زنان روستایی رابطه مثبت و معنی‌داری دارد. به عبارت ساده‌تر هر چه تحصیلات زنان روستایی بالاتر بوده، توسعه اجتماعی آنان نیز بیشتر بوده است.

جدول ۱۳- ضریب همبستگی بین توسعه اجتماعی و تحصیلات زنان روستایی

---	متغیر	ضریب همبستگی اسپیرمن	سطح معنی‌دار
شاخص توسعه اجتماعی	تحصیلات	۰/۲۷۵*	۰/۰۴

منبع: یافته‌های تحلیلی تحقیق، ۱۳۹۲. * سطح معنی‌دار یک درصد * سطح معنی‌دار پنج درصد.

همچنین نتایج جدول شماره ۱۴ بیانگر این است، شاخص توسعه اجتماعی زنان روستایی با متغیر درصد استقلال مالی زنان روستایی و تعداد مسافرت آنان به خارج از روستا در سطح ۹۵٪ و با میزان استفاده‌ی زنان روستایی از خدمات دفاتر ICT و آگاهی آنان از خدمات دفاتر ICT در سطح ۹۹٪ رابطه مثبت و معنی‌دار دارد.

جدول ۱۴- همبستگی شاخص توسعه اجتماعی زنان روستایی با سایر متغیرها

متغیر	ضریب همبستگی اسپیرمن	سطح معنی‌داری	متغیر	ضریب همبستگی اسپیرمن	سطح معنی‌داری
تعداد فرزندان	۰/۰۸۶	۰/۲۳۷	مسافرت به خارج از استان	-۰/۰۲۳	۰/۷۵۷
درصد استقلال مالی	۰/۱۶۱*	۰/۰۲۶	آگاهی از خدمات دفاتر ICT	۰/۸۳۰**	۰/۰۰۰
مسافرت به خارج از روستا	۰/۲۰۲*	۰/۰۵	استفاده از خدمات دفاتر ICT	۰/۷۵۵**	۰/۰۰۰

منبع: یافته‌های تحلیلی تحقیق، ۱۳۹۲. * سطح معنی‌دار یک درصد * سطح معنی‌دار پنج درصد.

تعیین متغیرهای تأثیرگذار در شاخص توسعه اجتماعی زنان روستایی:

برای آنکه میزان اثرگذاری هر متغیر بر شاخص توسعه اجتماعی زنان روستایی بدست آید، از تحلیل‌های رگرسیونی چندگانه استفاده می‌شود. در این تحقیق از روش تحلیل رگرسیونی چندگانه به روش گام به گام، جهت تعیین قوی‌ترین متغیرهای اثرگذار بر متغیر وابسته تحقیق استفاده شد. آنگونه که نتایج جدول شماره ۱۵ نشان می‌دهد میزان R^2 مطابق نتایج تحلیل رگرسیونی ۰/۵۸ به دست آمده است. این بیانگر آن است که سه متغیر وارد شده در تحلیل رگرسیون، در مجموع ۵۸ درصد عوامل اثرگذار بر متغیر توسعه اجتماعی زنان روستایی را تبیین می‌کنند. یعنی بیش از نیمی از عوامل مؤثر بر توسعه اجتماعی توسط این متغیرهای وارد شده در تحلیل قرار دارد.

جدول ۱۵- ضرایب تعیین متغیرهای تأثیرگذار در توسعه اجتماعی زنان روستایی

مدل	ضریب همبستگی R	ضریب تعیین R^2	ضریب تعیین تعدیل شده $R^2 Ad$
اول	۰/۵۸۸	۰/۳۴۵	۰/۳۴۲
دوم	۰/۶۹۵	۰/۴۸۳	۰/۴۷۷
سوم	۰/۷۶۷	۰/۵۸۸	۰/۵۸۱

منبع: یافته‌های تحلیلی تحقیق، ۱۳۹۲.

در نهایت قضاوت در مورد سهم و نقش هر یک از سه متغیر درصد استقلال مالی، آگاهی از خدمات و استفاده از خدمات در تبیین متغیر وابسته را باید به مقادیر بتا (B) واگذار کرد. زیرا این مقادیر استاندارد شده بوده و امکان مقایسه و تعیین سهم هر یک از متغیرها را فراهم می‌سازد. با توجه به نتایج جدول شماره ۱۶ سهم متغیر درصد استقلال مالی زنان روستایی ۰/۵۸۳، سهم و نقش متغیر آگاهی از خدمات دفاتر ICT ۰/۳۵۵ می‌باشد و سهم متغیر استفاده از خدمات ۰/۳۲۸ می‌باشد. به عبارت ساده‌تر سه متغیر درصد استقلال مالی، آگاهی از خدمات و میزان استفاده از خدمات دفاتر ICT روستایی به ترتیب دارای بیشترین نقش در پیش‌بینی متغیر توسعه‌ی اجتماعی زنان روستایی می‌باشند.

جدول ۱۶- تأثیر متغیرهای تأثیرگذار بر توسعه‌ی اجتماعی زنان روستایی

متغیر وارد شده در مدل	ضریب غیراستاندارد B	ضریب استاندارد شده β	مقدار t	سطح معنی‌داری
ضریب ثابت b_0	۳۷/۰۵۴	-	۱۵/۰۹۰	۰/۰۰
درصد استقلال مالی	۰/۸۵۶	۰/۵۸۳	۱۲/۱۹۹	۰/۰۰
آگاهی از خدمات	۰/۷۶۳	۰/۳۵۵	۷/۴۷۲	۰/۰۰
استفاده از خدمات	۰/۸۰۱	۰/۳۲۸	۶/۹۰۷	۰/۰۰

منبع: یافته‌های تحلیلی تحقیق، ۱۳۹۲.

تبیین معادله رگرسیونی تحقیق حاکی از آن است که متغیر وابسته مورد نظر، توسعه اجتماعی می‌باشد. با توجه به نتایج ارایه شده در جدول شماره ۱۶، معادله خطی حاصل از تحلیل رگرسیونی را می‌توان بدین قرار نوشت:

$$Y = 0.583(X_1) + 0.328(X_2) + 0.355(X_3) + 37.054$$

اجزای معادله شامل

Y = توسعه اجتماعی، X_1 = درصد استقلال مالی زنان روستایی، X_2 = آگاهی از خدمات و X_3 = استفاده از خدمات دفاتر ICT می‌باشد. این سه متغیر در مجموع ۵۸ درصد از واریانس شاخص توسعه‌ی اجتماعی زنان روستایی را تبیین می‌کنند.

نتیجه‌گیری:

این تحقیق با هدف بررسی نقش دفاتر ICT روستایی در توسعه‌ی اجتماعی زنان روستایی صورت گرفت. طبق نتایج بیشترین اولویت آگاهی و استفاده‌ی زنان روستایی از خدمات دفاتر ICT روستایی، از خدمات پایه‌ی دفاتر است. به نظر می‌رسد این نتیجه به این دلیل باشد که بیشتر کارکرد دفاتر ICT روستایی، خدمات پایه است و این دفاتر کمتر خدمات دیگر مانند خدمات آموزشی و اجتماعی را ارائه می‌دهد و آگاهی زنان روستایی از سایر خدمات کمتر است. بنابراین زنان روستایی بیشتر از خدمات پایه‌ی دفاتر شناخت داشته و از آن استفاده می‌نمایند که با یافته‌های مولایی‌هشتجین (۱۳۹۰) مشابهت دارد. بیشترین اثر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر توسعه‌ی اجتماعی به ترتیب، در افزایش آگاهی و مشارکت اجتماعی زنان روستایی، بهبود کیفیت زندگی، رضایت از موقعیت و شرایط زندگی و عدالت اجتماعی بوده است. مراکز ICT در پژوهش خواجه‌شکوهی (۱۳۹۱) باعث بهبود کیفیت زندگی شد که با یافته‌های تحقیق حاضر مشابهت دارد. در یافته‌های حدادینیا و فانی (۱۳۹۰)، پوررمضان و همکاران (۱۳۹۱) از اثرات فناوری اطلاعات و ارتباطات افزایش آگاهی و مشارکت روستاییان گزارش شده است که نتایج تحقق حاضر را تأیید می‌نماید.

نتایج همبستگی در پژوهش حاضر بیان‌کننده‌ی رابطه‌ی مثبت و معنی‌دار بین توسعه‌ی اجتماعی زنان روستایی با متغیرهای تحصیلات، تعداد مسافرت خارج از روستای زنان روستایی، آگاهی آنان از خدمات دفاتر ICT ، میزان استفاده از

خدمات و درصد استقلال مالی زنان روستایی می‌باشد، که انتظار می‌رود زنان روستایی با سطح تحصیل بالاتر، دارای سطح توسعه اجتماعی بالاتری باشند. همچنین زنانی که درصد استقلال مالی بیشتری داشته و از خدمات دفاتر، آگاهی بیشتری دارند، به تبع استفاده بیشتری از این خدمات می‌کنند و دارای سطح توسعه اجتماعی بالاتری هستند. این نتایج اهمیت سطح تحصیلات و میزان آگاهی و استفاده پاسخگویان از خدمات دفاتر *ICT* روستایی را در توسعه اجتماعی زنان روستایی نشان می‌دهد. بنابراین پیشنهاد می‌شود سازمان‌های مربوطه با برگزاری کلاس‌های سوادآموزی و فراهم نمودن زمینه ادامه تحصیل در مقاطع بالاتر، فرصت و بستر لازم برای ارتقاء سطح تحصیلات زنان روستایی را ایجاد نمایند. با توجه به نتیجه مذکور و نیز مطابق نتایج تحلیل رگرسیونی پژوهش حاضر که بیانگر آن است که درصد استقلال مالی زنان روستایی، میزان آگاهی از خدمات دفاتر *ICT*، میزان مراجعه جهت استفاده از خدمات *ICT*، سه متغیر قوی و تأثیرگذار در متغیر وابسته توسعه اجتماعی زنان روستایی هستند که در مجموع حدود ۶۰ درصد از تغییرات متغیر توسعه اجتماعی را تبیین می‌کنند. که در این میان عامل درصد استقلال مالی، به عنوان مهم‌ترین متغیر اثرگذار بر توسعه اجتماعی زنان روستایی محسوب می‌شود. به نظر می‌رسد با افزایش درصد استقلال مالی زنان روستایی، اعتماد به نفس آنان جهت مشارکت در فعالیت‌های گروهی و مشارکت در امور روستا افزایش می‌یابد، افزایش مشارکت آنان منجر به توسعه اجتماعی در جامعه زنان روستایی می‌گردد که با نتایج صیادبهدندی (۱۳۹۱)، که متغیر رفاه، آگاهی از خدمات *ICT* و میزان استفاده از خدمات *ICT*، توانمندی زنان روستایی را تبیین می‌کند، مشابه است. بر این اساس لازم است دولت با حمایت‌های مالی، به ویژه در خصوص مشاغل خانگی و وضع نمودن قانون برای اشتغال زنان در شرایط مناسب کاری و نظارت بر اجرای آن گامی مؤثر در کمک به استقلال مالی زنان به ویژه زنان روستایی بردارد.

منابع و مأخذ:

۱. آیت، سعید و الهه اعظمیان (۱۳۹۰): «تأثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر توانمندسازی زنان روستایی»، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۴ شماره ۳، تهران، صص ۱۵۱-۱۶۴.
۲. بابایی فرد، اسداله (۱۳۸۹): «توسعه فرهنگی و توسعه اجتماعی در ایران»، فصلنامه رفاه اجتماعی، سال دهم، شماره ۳۷، تهران، صص ۵۶-۷.
۳. برقی، حمید؛ تقدیسی، احمد و فرزانه صادقیان (۱۳۹۱): «اثرات اجتماعی، اقتصادی، کالبدی فناوری اطلاعات و ارتباطات در نواحی روستایی شهرستان دهقان»، فصلنامه روستا و توسعه سال ۱۶، شماره ۱، تهران، صص ۵۵-۷۲.
۴. پیران‌نژاد، علی؛ قلی‌پور، آرین؛ پورعزت، علی اصغر و پیام حنفی‌زاده (۱۳۹۲): «تبیین تأثیرات گسترش نفوذ *ICT* بر توسعه اجتماعی»، فصلنامه مدیریت فناوری اطلاعات، دوره ۵، شماره ۳، تهران، صص ۲۴-۱.
۵. پوررمضان، عیسی؛ مولایی‌هشتجین، نصرالله و زهره نیک‌کار (۱۳۹۱): «نقش دفاتر *ICT* در توسعه اقتصادی روستاهای لاهیجان»، همایش ملی توسعه روستایی نمایشگاه توانمندی‌های روستایی گیلان، رشت، صص ۱-۶.
۶. حدادنیا، سیروس و حجت‌اله فانی (۱۳۹۱): «بررسی دیدگاه زنان روستایی در مورد تأثیر استفاده از *ICT* بر فعالیت‌های اجتماعی - اقتصادی آنان»، فصلنامه زن و جامعه، سال سوم شماره ۳، مردودشت، صص ۱۸۰-۱۵۰.
۷. خواجه‌شکوهی، علیرضا؛ مهدوی، شهرام و شهاب کرمی (۱۳۹۱): «ارزیابی و تحلیل نقش فناوری اطلاعات و ارتباطات (*ICT*) بر کیفیت زندگی روستاییان»، همایش ملی توسعه روستایی، رشت، صص ۱-۸.
۸. خانی، فضیله؛ مطیعی لنگرودی، سید حسن و لیلا صیادبهدندی (۱۳۹۱): «ارائه الگوی توانمند سازی زنان روستایی استفاده کننده از *ICT* شهرستان لاهیجان»، فصلنامه توسعه روستایی، دوره چهارم، شماره ۱، تهران، صص ۸۶-۱۰۸.
۹. صیادبهدندی، لیلا؛ اسکندری نوده، محمد و فضیله خانی (۱۳۹۱): «بررسی قابلیت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات در توانمند سازی زنان روستایی»، فصلنامه مطالعات میان رشته‌ای در علوم انسانی، دوره چهارم، شماره ۳، تهران، صص ۱۴۶-۱۱۹.

۱۰. صیدایی، اسکندر؛ دهقانی، امین و زهرا هدایتی-مقدم (۱۳۸۹): «سنجش عملکرد فناوری اطلاعات و ارتباطات در مطالعه توسعه نواحی روستایی استان اصفهان»، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیا، جلد ۱۴، شماره ۱۷، تهران، صص ۲۴-۵.
۱۱. فرجی-سبکبار، حسنعلی؛ خاکی، افشین و مرتضی نعمتی (۱۳۸۸): «ارزیابی نقش ICT در توانمندسازی زنان روستایی روستای قرن آباد»، فصلنامه جغرافیا- نشریه انجمن جغرافیای ایران، دوره ۱ جدید، سال هفتم، شماره ۲۲، تهران، صص ۱۷۳-۱۶۰.
۱۲. کلانتری خلیل (۱۳۷۷): «مفهوم و معیارهای توسعه اجتماعی»، دو ماهنامه اطلاعات سیاسی- اقتصادی، شماره ۱۳۲-۱۳۱، تهران، صص ۲۱۳-۲۰۸.
۱۳. گل محمدی، فرهود؛ میردامادی، مهدی و کریم معتمد (۱۳۸۶): «فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) در اشتغال- زایی و بهره‌وری زنان روستایی»، فصلنامه مطالعات فرهنگی- دفاعی زنان، سال سوم، شماره ۱۰ و ۱۱، تهران، صص ۹۴-۱۱۸.
۱۴. مرشدی، لاله و حسین کاظمی (۱۳۹۲): «نقش فناوری اطلاعات و ارتباطات در توانمندسازی زنان روستایی شهرستان مرودشت»، مجله پژوهش ترویج آموزش کشاورزی، سال ۶، شماره ۱، تهران، صص ۴۵-۳۶.
۱۵. منصورآبادی، افسانه و عزت اله کرمی (۱۳۸۵): «پیامدهای توسعه بر وضعیت اقتصادی- اجتماعی و فرهنگی زنان روستایی استان فارس»، مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز، دوره ۱ بیست و چهارم، شماره دوم، شیراز، صص ۱۲۸-۱۰۸.
۱۶. مولایی-هشتجین، نصرالله؛ مردادی، محمود و مهدی محمدی (۱۳۹۱): «نقش دفاتر فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) در توسعه پایدار روستایی شهرستان مشکین شهر»، فصلنامه پژوهش‌های جغرافیایی انسانی، دوره ۴۴، شماره ۴، تهران، صص ۱۴۷-۱۶۸.
۱۷. نیک‌نامی، مهرداد (۱۳۸۲): «فناوری اطلاعات و ارتباطات و زنان روستایی»، همایش ملی کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات در روستا، دانشگاه علم و صنعت ایران، تهران، صص ۱۰۷-۱۰۳.
18. Bakhshizadeh, H. Hosseinpour, M. and F. Pahlevanzadeh, (2010): Rural ICT interactive Planing in Ardabil province Sardabeh case study. *Procardia Computer Science*, 3, pp: 254-259.
19. Ebo I. O, Amosa B. M. G, and D.A. Adenusi, (2012): Information and Communication Technology (ICT), and Rural Development in Nigeria. *International Journal of Science and Advanced Technology*, 2 (11), pp: 1-4.
20. Rahman, A. Nayeem Abdullah, M. Haroon, A. and R. Bari-Tooheen, (2013): ICT impact on socio-economic conditions of rural Bangladesh. *Journal of World Economic Research*, 2(1), pp: 1-8.